

DD

DD

1986. máj. 1. 3

BEKÖSZÖNTŐ.....	1.o.
AZ IRÓSZÖVETSÉG ÜLÉSÉRŐL - Szántó István és Szilasi László beszélgetett Grezsa Ferencce.....	2.o.
"SZIKHEK" - Pikó András írása a magyarországi cigányáság helyzetéről.....	6.o.
KELET-EURÓPAI TÖRTÉNET - Hajda: A márványember című film- jéről szól P.A. írása.....	10.o.
A TABLÓ ÉS A PAMFLET - Hajda: A vasember című filmjéről - szőnyi - tollából.....	12.o.
"ÉN AKKOR MÁR EGY FACER KOMMUNISTA VOLTAM" - a Piros László volt belügyminiszterrel folytatott be- szélgetés eredményeit teszi közzé - nd -	14.o.
KÉT /DARAB/ BECKETT /DARAB/ - Szilasi László esszéje.....	15.o.
BULLDOGSZEMMEL - Szántó György Tibor könyvéről Pató Attila kritikája.....	18.o.
SZABÓ TIBORRAL a politikatudományi képzés bevezetéséről beszélgetett Tóth János.....	20.o.

gondolat- jár

A JATE BTK KISZ-BIZOTTSÁGÁNAK
KIADVÁNYA

1986.

Az idei őszi évfordulós szertartásai és demonstrációi közepette szerényen meghúzódom most a Gondolat-jelnek is jubileumi száma jelenik meg. Ősszel volt öt éve, hogy 1981 viharos diákpárlamentjének idején a lap először jelentkezett. Aki végiglapozza a Gondolat-jel régi számait, az láthatja; aki pedig részt vett készítésében, az tanúsíthatja: jó és színvonalas kari újságot készített szabadidejében, egymástól tanulva és egymást tanítva is az újságíráshoz néhány ember, jobb időkben kisebb-nagyobb csoport.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy utoljára egy évvel ezelőtt, 1985 decemberében jelent meg a lap. Ez a tény magyarázatra szorul. A Gondolat-jel szerzői gárdája érdeklődésében sosem volt homogén. Az inkább irodalom iránt érdeklődők később a beinduló Harmadkorban teremtették meg maguknak a jóval intenzívebb, magasabb színvonalú és szakmaibb jellegű munka és publikálás lehetőségét, a történészek pedig a korábban megszűnt Aetas-t indították újra, sikeresen. Az irodalmi lap megjelenése előre jelezte, az AETAS jelentkezése pedig bizonyította annak a folyamatnak a létezését - amely a HKR kudarca után vált nyilvánvalóvá -, hogy a kari élet súlypontja a közéletre a szakmai munkára tevődött át. A lap elvesztette írógárdája tapasztaltabb részét, a jelzett folyamat pedig funkciós válságot okozott. Nyilvánvalóvá vált, hogy nem lehet visszavonulni egy korábbi stádiumra és közéleti lapot csinálni akkor, amikor jóformán megszűnt a kari közélet. Enélkül pedig sem közéleti, sem másmilyen, nem szakjellegű diáklapot nem lehet készíteni. Végül, ebben a nehéz helyzetben vált időszerré a szerkesztők személyében történő változás. Ránk, fiatalabbakra várt az a feladat, hogy új szerzőket gyűjtsünk a lap köré, hogy újra lapot csináljunk a halódó Gondolat-jelből. Az utóbbi egy év bizonyítja: nem tudtunk megbírkózni vele.

Most az ilyen bevezetők "kánonjoga" szerint valamiféle felhívással kellene fordulni a lelkes, fiatalabb évfolyamok felé. Nem teszem. Nem célok semmiféle toborzás, buzdítás, ami az adott helyzetben talán érthető, de hiábavaló lenne. A Gondolat-jel nem az ilyen felhívásoktól lett azzá, ami volt. A cél, amely létrehozta ezt a számot - melyben helyet kapott három régebbi írás is, amelyeket egy 1986 tavaszán elkészült, de meg nem jelent szám anyagából vettünk át - csupán annyi és nem több: megmutatni, hogy létezik egy cselekvési forma, mely kihasználatlan, egy újság, mely teleíratlan.

Egy lehetőség, amellyel élni lehet.

Az Írószövetség üléséről
/Beszélgetés Grezsa Ferencsel/

K: Tanár úr, az Írószövetség legutóbbi közgyűlése rendhagyónak tekinthető azért is, mert ebben az esetben hiányosnak, belterjesnek mutatkozik a tájékoztatás. E helyzetet változtatni akarván kérdezzük Önt: először arról, mit tart a hallgatás okának?

V: Előzetes hír valóban nem jelent meg sem az ÉS-ben, ill. egyéb irodalmi lapokban, sem a napisajtóban. Az Írószövetség jelen gyűlése hirtelen és gyors szervezés eredménye, nem előzte meg hosszas előkészítés, mint az más esetben történni szokott. Ez lehet az oka az előzetes információközlés hiányának. Annak okát azonban, hogy miért ez az utólagos hallgatás, nem ismerem. Elképzelhető, hogy az Írószövetség és a kultúrpolitika képviselői között keletkezett ellentétben lelhető meg a magyarázat.

K: Mi volt az eredeti téma ezen a közgyűlésen?

V: A szabályok szerint az Írószövetség öt évenként tart rendes közgyűlést, ezeken elsősorban az alapszabályok elfogadása, megvitatása, esetleges módosítása a téma, illetve - mint ebben az esetben is - a vezetőségválasztás. Egyébként az esedékes közgyűlések közötti időben, alkalomszerűen, taggyűlésekre is sor szokott kerülni, itt az időközben felmerült irodalmi problémákat tárgyalják meg. Jelen esetben - a módosított alapszabály értelmében - titkos szavazásra került sor. A jelölőbizottság kijelölt egy 71 tagú keretet megválasztásra. /A keret nagyságát a tagság jelenlegi létszámának arányában állapították meg./ Minden szavazó további egy nevet tehetett még hozzá, egészen a maximális százas határ eléréséig. A szavazáskor minden tag ebből a száz fős csoportból választotta ki a neki nem tetszőket, legkevesebb 29 főt. Végeredményképpen számos olyan tag hullott ki a vezetésből, aki eddig a kultúrpolitika elveit képviselte, így Asperján, Alföldi, Ürdögh Szilveszter, Boldizsár Iván, Juhász Ferenc.

K: Melyek voltak azok a kérdések, amelyek kialakították a közgyűlés tényleges tartalmát?

V: A választmány nevében Hubay Miklós tartott $1\frac{1}{2}$ órás beszámolót. Elvont, esszé-szerű, a reneszánsztól az újabb olasz irodalomig számos történelmi analógiát felsorakoztató, a mindennapokhoz kevésbé kötődő és inkább személyes, mintsem közös véleménynek tekinthető jelentés volt ez. Emiatt gyakorlatilag egyáltalán nem jelölt ki vitatémákat. Így aztán a további csatározásoknak nem volt medrük, mindenki mondta a magáét. Ezért a vita összefoglalására nem vállalkozom, ahogy más sem vállalkozna.

K: A választmány: legyen partner, mondja a politikai vezetés. Nem fog csalódni várakozásában?

V: Ez a jövő kérdése. A konszenzus dolga mindenestre nehezebbé vált.

K: A társadalmi stabilitás megbillenése miatt?

V: Nem. Erre nem gondoltam. Nem voltak jelen azok, akik a politikát a maga konkrétságában általában képviselik, ezért nehéz lett volna ezt a változást érzékelni.

K: Konszenzus tehát nem jött létre?

V: Nem. Nem is volt meg rá a lehetőség. Tiborc sorolja a panaszait, s közben Bánk is mondja a magáét. Szimultán beszélgetés, szerkesztetlen közgyűlés volt ez a mostani. Sokszínű volt, több témát ölelt fel, de az összegzés elmaradt, a feladat kijelölése nem elég pregnáns.

K: Ezek szerint jelenleg nincs is célja az Írószövetségnek?

V: A szövetség elfogadott egy programot, ez a szocializmus fő kérdéseiben pozitívan foglal állást. Maga a program azonban egyelőre vázlatos, jelzésszerű, a részletessé tétel feladata az új választmányra marad, miként az Ördögh által előterjesztett reformterv megvalósítása is, mely szerint a vezetésben az elnökség taglétszámát csökkenteni kell a titkárság javára. Egészében azonban változtatni kell az eddigi koncepción. A politikai vezetés eddigi vélekedése szerint az Írószövetség egységét megbontotta egy írói csoportosulás, amely közeli kapcsolatot tartott fenn az ellenzékkal /engedély nélküli publikáció, memorandumok aláírása, stb./. Ezek többsége pedig - mint kiderült - hajlandó a dialógusra. A koncepció pedig eleddig

túlságosan is erre a csoportra koncentrált. Azonban valójában nem egy klikkről van szó, hanem a közvélemény változásáról. Nem aknamunkát kell kutatni, feltételezni, hanem a közvélemény változásának okát elemezni. Ezek az okok - szerintem - a következők: új, helyenként negatív társadalmi tapasztalatok, morális és értékrendbeli válság, súlyos gazdasági helyzet és a társadalmi, politikai struktúra reformjának esélye.

K: Van-e tömbösödés az Írószövetségben belül? Gondolok itt például a 84-es kijárat körüli írókra.

V: Igen is, nem is. Mészöly Miklós például konstruktív, de kevésbé értékelte hozzászólásában az irodalom és a politika egymás különbségeit figyelembe vevő, és azokhoz igazodó párbeszédére szólított fel. Ilyesfajta éles elkülönülésről, tömbösödésről tehát nincsen szó. A párttagíróknak az Írószövetséghez írott levele viszont, amit Alföldi Jenő olvasott fel, arra figyelmeztetett, hogy a választmánynak foglalkoznia kellene a szakmai kérdésekkel, valamint a tagok és az ellenzék kapcsolatával. Az ilyen vélekedésre reagálni kell...Biztosan nincs viszont életkorok szerinti elkülönülés. Az Írószövetség ugyanis előregedett. Az átlagéletkor 55 év körül jár, a JAK és a szövetség közötti átmenet s így a folytonosság nem biztosított. De oka ennek az is, hogy mainapság a pályakezdés, az írói pályakezdés nehéz, sokkal nehezebb, mint más korokban volt.

K: Ha a vitát összefoglalni nem is lehet, azért hallhatnánk néhány érdekesebb véleményt?

V: Legalább 50 hozzászólás hangzott el, ezeknek még a típusai sem sorolhatók most el. De különösen érdekes volt pl. Fekete Gyuláé, aki a kulturális értékrend zavarait, elüzletiesedését, a szubkultúra erőteljes befolyását bírálta, illetve Konrád Györgyé, aki a közgyűlés sokféleségét, szemléleti pluralizmusát dicsérte - igen szellemesen.

K: Elhangzottak konkrét javaslatok, kezdeményezések is?

V: Nem. A hozzászólások inkább a figyelemfelkeltést szolgálták.

K: Esetleges lap alapítási tervek?

V: Volt szó a HITEL c. jövődőlápról, de megállapodás nem született.

K: Végezetül: szóba került-e a TISZATAJ ügye?

V: Egyesek szerint az eljárás igazolható. Mások szerint a felelősségre vonás elhibázott és túlzott mértékű. Az Írószövetség egészének vélekedése ez utóbbihoz áll közel, vagyis a kialakult súlyos helyzet felesleges mértékű, helyesebben mértéktelenségű.

Én magam is sajnálom a történeteket. Nemcsak a szerkesztők vesztettek, de az írók, sőt az olvasók is. Aránytalan a felelősségre vonás; fenyegeti a lap létét. Sőt, már nem is fenyegeti...

K: Köszönjük a beszélgetést.

A beszélgetést készítették:

Szántó István

Szilasi László

"SZIKHEK"

Ha valaki a 70-es évek újságjait, napilapjait lapozgatja, könnyen támadhat az az érzése, hogy a kor fő társadalmi problémája a cigányság helyzete volt. Ez nincs így, de a témában megjelent publikációk számának növekedése, az első teljeskörű szociológiai felmérés megindítása¹. /melynek eredményei a szélesebb nyilvánosság előtt igazából még ismeretlenek/ azt mutatja, hogy a cigányság ügye társadalmi kérdéssé vált: cigánykérdéssé. A jószándékú reformértelmisség törekvéseiről, a szociálpolitikai javaslatokról a cigányok nem tudtak, az egyre sűrűsödő társadalmi vitákon nem vettek részt. Ennek oka nemcsak periférikus társadalmi helyzetük. Valójában ők is érzékelték azt, hogy saját helyzetük a többség szemében "kérdésessé" vált. Ez az élmény számukra a társadalom felől érkező előítéletek erősödésében volt megfogható. Ekkortájt csodálatosképp "gazdagodott" nyelvünk olyan elnevezésekkel, amelyekkel a magyarság a cigány népeséget illeti. A "próbanéger", "újmagyar" és az ehhez hasonló alkotják a kollekció gyöngyszemeit. A címben szereplő kifejezés valószínűleg a népi lelemény legújabb szülötte, egyben bizonyítja azt a nagyfokú tájékozottságot, amellyel a nemzetközi élet eseményei között eligazodik a magyar ember. A nyelvi bélyegek csak felületi jelei annak a folyamatnak, amelyet Szabó Miklós találóan így jellemzett: "...a magyar cigánykérdés /most már kérdés/ indiánkérdésből négerkérdéssé vált."² Ennek okait keresve elengedhetetlen a történeti visszatérítés.

A 20. század elejére a magyarországi cigányság helyzete, integrálódása a társadalomba nem egyértelmű. Korábban kívülrekedtek a rendi társadalom keretein, az alacsonyabb történelmi fejlettségű, sőt nem is ugyanazon fejlődésvonalba rendelhető ázsiai jövevényekkel szemben a mindenkor állami hatalom eszközei a kiűzéstől a letelepítésig változatos skálán mozogtak. Ez a társadalmon- és törvényenkívüliség konzerválta a cigányság vándorló életmódját, hagyományos szokásait, kultúráját. Megfigyelhető azonban egy ezzel ellentétes folyamat is, amely a cigányok egy részénél letelepedéshez, a telepek őseinek kialakulásához, a munkamegosztási struktúra legszélén való megállapodás-

hoz vezetett. A vándorlások során kialakult hagyományos mesterségek mellett sokáig fennmaradt a történeti fejlődésfokukra jellemző gyűjtögető-szerző életmód is. Mivel a meghatározó a társadalommal szemben épp a viszony hiánya, a kívülállás állapota volt, nem kerültek alapvető érdekellentétbe a magyarsággal. Természetesen előítéletek ekkor is jelentkeznek, de ezt patriarchális gesztusok tompították, bizonyos mértékig elviselhetővé téve páriálétüket. Gondoljunk csak a muzsikus cigányokra, akiket az úri réteg tendenciózusan alázott meg és alamizsnázott, mintaként szolgálva a paraszti viselkedéshez is, melyben paraszti humanizmus és parasztgőg keveredett egymással. A két világégés között helyzetük érezhetően romlott ugyan, de még az "indián" lét keretein belül. A második világháborúban azután megdöbbenve kellett tapasztalniuk, hogy megpróbálják alkalmazni velük szemben is az indiánkérdés hagyományos megoldását: a kiírtást. Bár ez, a háborús összeomlás helyzetében csak részben következett be, a drasztikus megoldás legalább annyira a magyar társadalom deformálódásából következik, mint a kényszerűen importált ideológiából. /Egyébként a felelősség kérdése azóta sem merült fel: amikor egy vidéki városban felvetődött egy cigány-emlékmű terve, a társadalmi felháborodás ezt lehetetlenné tette./

Az 1945 utáni változások meghozták ugyan a hallgatólagos rehabilitációt és az alkotmányban deklarált emancipációt, de a gazdasági lehetőségekben nem történt jelentősebb változás. Viszont a hadifogságból hazatérő cigányokat összegyűjtötték, fertőtlenítték és kórházra nyírva rendőri felügyelet mellett dolgoztatták őket a kor nagy építkezéseiben. Emlékezetükben nyilván tovább tartott ez a háború, mint nemcigány kortársaiknak. Kollektíven kimaradtak a földosztásból. Ezek az új demokratikus Magyarország bemutatkozó lépései. Furcsamód az ötvenes évek a cigányság esetében pozitívan értékelendők. A munkanélküliség felszámolása, a társadalompolitika államosítása a felemelkedés illúzióját kelthette bennük. Az, hogy ez a külön progresszió egy, a magyar társadalom szempontjából progresszívnek éppen nem mondható korszakban történt, kialakította azt a tudati kettősséget, melyben az állam a jótékony adakozó, a társadalom pedig mint a pozitív állami intézkedéseket elszabotáló ellenség jelenik meg. Mindkét fél számára úgy tűnt, hogy a cigányok emelkedése a régi magyar osztályok kárára történik. Ezt a vélekedést erősítette a téészesítés gyakorlata is, bebizonyítva, hogy mégsem a földhöz-

jutottak jártak jól. A cigányság ezt egy hamis győzelmi tudattal és a jó állam felé szóló feltétlen lojalitással élte meg, míg a magyar társadalom /egyre inkább a csendes rezisztencia állapotából/ mind nagyobb ellenszenvvel nézett a "nehéz idők" közvetlen haszonélvezőinek tartott cigányságra.

A 60-as évektől aztán folyamatosan semmisült meg a cigányok felemelkedésbe vetett hite. Az általános foglalkoztatottság többé-kevésbé megvalósult, a progressziót más utakon kellett volna folytatni. A következetes szociálpolitika bevezetése váratott magára, látszólag az anyagi feltételek hiánya, valójában az eltökélt politikai döntés elmulasztása miatt. A 70-es évektől mára a relativ lemaradás egyre nagyobb mértékéről, a hátrányos helyzet újratermelődéséről kell beszélnünk. Ma a cigányok 66 % -a tartozik a társadalmi hierarchia legalján elhelyezkedő szegények közé. Nagyfokú a területi szegregációjuk. 40 % -uk /120 ezer ember/ él telepeken, putrikban, távol orvostól, iskolától, mindenfajta kommunális szolgáltatástól. A telepek száma ugyan csökken, de az elkülönülés megmarad: létrejönnek a falvak, városok Dankó Pista utcái. Ujabban a sorvadó aprófalvak elcigányosodása figyelhető meg. Az állami juttatásokból alig, vagy egyáltalán nem részesülnek. Bérlakásban csak 11 % -uk lakik, csak minden tizedik cigánylakásban van villany, vízvezeték. Ovodába csak a cigány gyerekek egynegyede jár, szemben a lakossági átlag 86 % -val. Az iskolában eltérő kultúrájuk miatt hátrányban vannak, ma már azt lehet mondani, hogy a kiegészítő osztályok számukra vannak fenntartva, sok esetben ok nélkül. Mindezek a körülmények egyáltalán nem teszik lehetővé a cigányok asszimilációját, kifejezetten ellene hatnak³.

Az anyagi, területi diszkriminációval legalább azonos mértékű akadály a cigánykérdés megoldásának a társadalom növekvő előítéletei, morális gyengesége. A hivatalos fórumokon elfogadott kifejezés ezt a múlt maradványának aposztrofálja. Bár kétségtelen, hogy nálunk évszázados hagyományai vannak az etnocentrikus ideológiáknak, a "Falhoz állítani őket, oszt aggy nekik a géppisztollyal"-féle megoldási javaslatok népszerűsége elsősorban az ideológiák új alapokon való újratermelődéséről tanuskodik.

A cigány munkábaállásakor - szakképzetlen, nagyrészt ingázó, hagyományainál fogva alacsonyabb munkamorálú, a második gazdaságban helyet nem kapó munkásként - általában a munkaerőpiac periferiáján helyezkedik el. A társadalom által legkevésbé preferált, legnehezebb munkák /ipari segédmunka, köztisztasági munka, földmunkák/ ekkor válnak a szó valódi és átvitt értelmében is cigánymunkákká. Megjelenésükkel a munkahelyeken, a városokban orrfacsaróan elviselhetetlen közelségbe került a nemcigányok és cigányok kultúrája, az utcákon láthatóvá vált a szegénység szégyene. Az előítéletek megerősödésében a legsúlyosabb tényező a hamis, bűjtatott propaganda, mely úgy tünteti fel a cigányságot, mint a nagyvonalú állami szociálpolitika elsőszámú kedvezményezettjét, akiket a "normális" társadalom tart el. Ez a propaganda megengedi, hallgatólagosan támogatja olyan rémhírek elterjedését, amelyek antiszociális magatartásukat felnagyítják.

A mostani helyzetben, amikor az előítéletrendszer, a nemcigányok szembeállása a cigánysággal egyre erősödik, amikor általános társadalmi helyzetük relative fokozatosan romlik más csoportokhoz képest, úgy tűnik, az asszimiláció útjai lezárultak. Ezzel összefüggésben reális veszélyt jelent, hogy a cigányság belső integrációja, /szükségszerűen/ a társadalommal való szembenállás jegyében jön létre. A cigánykérdést egyszerű szociálpolitikai ügyként kezelni, megoldását "fentről" várni, mára tarthatatlan álláspont, és nem bizonyít mást, csak azt, hogy ebben az országban a problémamegoldás demokratikus gyakorlata az izmosodó szocialista demokrácia alapjain sem teremtdött még meg. Holott a cigánykérdés és még sok más "kérdés" megoldásának is elengedhetetlen előfeltétele a társadalom teljes demokratizálása. A téma szempontjából nemcsak azért, mert a cigányok helyzete antidemokratikus és igazságtalan, hanem mert a probléma megoldásának elodázása tovább növeli e társadalom mentális és tudati deformálódását, torzulását.

Pikó András

1. lsd. Kemény István: Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó, 1971-ben végzett kutatásról. MTA Szociológiai Kutatóintézet Kiadványai. Budapest, 1976.

2. Medvetánc 1984/4. - 1985/1.

3. Kemény István: A mai cigánylakosság. Valóság, 1974/1., valamint Csalog Zsolt, Havas Gábor folyamatosan megjelenő publikációi.

Kelet-európai történet

Nem kedvelem túlságosan azokat a kelet-európai filmeket, amelyek a sztálinista korszakot dolgozzák fel. Többségüknek elsikkadt művészi érték, hangsúlyos ideológiai többletjelentés, meghamisított történelem és etikátlan irónia a jellemzője. A Márványember kivételt jelent, mert kivételes alkotás.

Ami a legfontosabb: Wajda számára ez a történelem nem a politikáé, melyet évszámokkal lehet korszakokra bontani és lezárni, hanem az embereké. Olyan emberé is, akinek sorsa nemhogy nem követi a politikai árapály változásait, de azzal épp ellentétesen halad. A film nagy erénye ez a szemléletmód. Emberi történeteken keresztül lehet vizsgálni az 1956 előtti és utáni korszak azonosságait és másságát, ezekből a sorsokból áll össze a lengyel társadalom fejlődéstörténete. Hiszen 1956 után sem ér véget az élmunkások, az AVH keretlegények élete. Elmesélhetőek, ábrázolhatóak. A feladat adott.

Kiderül, ha valami változott Poznan óta, az csak egyéni életutakban fogható meg. Emberek kerültek ki a hatalomból, az addig kívülrekedtek kerültek a körön belülre. A koncepciók perekben meghurcolt segéd munkásból vezérigazgató, a rendőrségi alkalmazottból éjszakai mulató vezetője lett. Nem tapsoló munkásokat, sztriptiztáncosnő-jelölteket kell figyelnie. Nem látjuk, de tudjuk: nem kell már 30 000 téglát lerakni egy műszak alatt, nem kell munkaidő utáni gyűléseken mozgalmi dalokat énekelni és ha valaki nem tapsol nem kell attól tartania, hogy hazafelé valaki követni fogja. Vacsoránál több kerül a tányérba. A biztos megélhetésért, a hivatali előrehaladásért, a magánélet nyugalmaért csak hallgatni és felejtetni kell. Ennek az ossztársadalmi felejtésnek a szimbóluma mindenki a főhősön kívül. Birkut "hulló csillag", perifériára szorult, tönkretett ember. Nem tud felejtetni, bukásával sztahanovistából igazi munkássá emelkedik. Az, hogy a vele kapcsolatba kerülők mivé válnak, egy társadalom korrumpálódásának pontos tünetei.

De a filmből legalább ilyen hangsúllyal csendül ki a meggyőződés: környezetünk, a körülöttünk lévő valóság édes gyermeke az ötvenes évekenek. A "legnagyobb üzemek" továbbra is a "legkorszerűbb technikák" alkalmazásával készülnek; akárcsak akkor, egy kezdő filmesnek most is a szocialista építőmunka sikereit kell/ene/ bemutatnia. Ilyen szempontból a film kulcsjelenete az, amikor a volt nowa hutai párttitkár nem tud mire emlékezni ezekből az időkből. Megelégedve mutat körbe a városon, a gyárakon és a munkástelepeken. Hézzeknek körül, ez az ő műve: a jelen.

Ha láttam is Wajdától jobb filmeket, fontosabbat aligha. Értékét számomra nem elsősorban a konstruált valóság és a történelmi tények megfelelése adja. Valóságot alkotni úgy érdemes, ha így az megfoghatóbb, átélhetőbb lesz. Ebben a filmben ezen felül van néhány, úgy hiszem, hiteles és igaz pillanat. Egy rendőr felé nyújtott sebes kéz, mely tapsolni már nem tud. Törlesztésként a harmincezredik téglával behajított ablak, lehajtott fejű munkások az éneklő tömegben. A megtört szem, a fekélyes kéz, az összeszorított fogak, a szájból kiforduló falat pillanatai azok, amelyek a film hitelét adják.

Ezek a pillanatok azért nagyon fontosak, mert a rendező tipikusan értelmiségi szempontból közelít témájához. Döbbenetes, hogy a film végéig egyetlen mai munkást sem látunk. Birkutról, akit ugyanúgy joggal tarthatunk a munkásosztály szimbólumának, mint a fiatal rendezőnőt az értelmiség jelképének, csak dokumentumfilnek és visszaemlékezések szólnak. Eltűnt az értelmiség által belátható azon területről, amelyen csak mint munkarekorder jelenthetett meg. Az egész film arról az útkeresésről szól, ahogy az értelmiség rátalál a munkásságra. Ám ehhez Wajda szerint az kell, hogy megváljon értelmiségi hatalmától, attól a hatalomtól, amellyel filmrendező elődje alakította végzetesen Birkut sorsát. A találkozó megtörténik, a film végén a rendezőnő diadalmasan kíséri be a rémült funkcionáriusok között a megtalált munkást - Birkut fiát - a hatalmat jelentő Épületbe.

1986-ban tudjuk már, nem készült olyan látnoki film Európának ezen a tájékán, mint a Márványember. Pedig Wajdára is jellemző az az értelmiségi hit, mely szerint az ötvenes éveket át nem élt generációk találhatnak csak egymásra, és az az önhittség, hogy a munkás-

ságot csak az értelmiség vezetheti be a Hatalom épületébe. Tudjuk, a pár évvel későbbi események nem igazolták ezeket a jóslatokat. A fiatal Birkut egyedül is betalált oda. Látnoki film saját sorsát illetően. Ahogy a műben készülő alkotást, úgy a Márványembert sem vetítik Lengyelországban. A történet pedig azóta is tart.

Pikó András

A tabló és a pamflet

/Wajda: A vasember/

Jóleső érzéssel láttam a tavasszal, hogy Andrzej Wajda felkavaró történelmi tablója, A márványember, még ma is hat. Én 1979-ben láttam a szegedi Vörös Csillag moziban, háromszor, mindannyiszor szinte üres nézőtér előtt. Most tömött kollégiumi vetítőtermekben ment, s mint Pikó András esszéje bizonyítja, a közönség meg is érezte Wajda legfőbb, elévülhetetlen mondanivalóját: "A történet azóta is tart." Wajda ezt annyira tudta, hogy el is készítette a film folytatását, A vasembert, mely 1981-ben nagydíjat kapott Cannes-ben. Valószínűleg szerencsétlenségére, mert nem olyan jó film, mint amilyen fontos, s a tendenciózus díjazás folytán az akkori kritikusok érzelmeszedésének bekövetkeztéig valószínűleg rajta marad a rosszízű "politikai pamflet" megbélyegzés.

Én Varsóban láttam a filmet /először/, az első vetítési nap legelső előadásán, s bár A vasember valóban úgy aránylik elődjéhez, mint egy Tolsztoj nagyrealista tabló egy indulattól fűtött narodnyik pamflethez, ez engem sem akkor, sem most túlzottan nem zavar. Míg eljön az idő, hogy itt is látható lesz egy filmmúzeumban, talán nem érdektelen - akkori naplóm segítségével - felelevenítem a filmrendező és az ifjú Birkut történetének folytatását.

A sztori fő cselekményszála az 1980. augusztusi gdanski sztrájkok idején játszódik. A varsói tévétől egy riportert /Winkelt/ küldenek Gdanskba, hogy "leleplező riportot" készítsen a sztrájkolókról, különösen egy fiatal munkásvezérről, Tomczykról. Mateusz Tomczyk Birkut törvénytelen fia, a dosszié szerint antiszocialista

elem, iszákos, idegbeteg, kötekedő. Winkel megkezdi a nyomozást, fokozatosan kibomlik előtte a múlt.

Tomczyk sorsa Birkut sorsából nőtt ki. Mérnökhallgató volt, s apjával lakott együtt Gdanskban. A 68-as diákmozgalmak során azonban végzetesen összeveszett apjával. Ő ment volna a többiekkel együtt bele a vakvilágba, apja azonban bezárta a lakásba, mondván, hogy ha majd valóban itt lesz az ideje, együtt mennek. Nem, mi már sohasem megyünk együtt, üvölti Tomczyk. Aztán eljön 1970 decembere, s a sztrájkoló, tüntető munkások a főiskola elé vonulnak, kérik a diákokat, hogy csatlakozzanak hozzájuk. Azok azonban nem mozdulnak. 68-ban nem segítettek a munkások, bedőltek Gomulka anti-cionista demagógiájának, s hagyták, hogy a rendőrök elvigyék a diákvezetőket – most ők maradnak az iskola falai között. És megkezdődnek a katonai ellenakciók, eldőrdül a sortűz. Itt megdöbbenő, eredeti híradófelvételek is peregnek, tisztán, hatalmas kinagyításban a tábori csendőrök, amint a munkásokat gumibotozzák. Torokszorongató a feltárt tragédia: milyen megosztott volt a nemzet 68-70-ben, s különösen megrázó, hogy Wajda filmjében mindez apa és fia tragédiájaként bontakozik ki. Mateusz számára borzalmas, kijózanító felismerés, amikor megtudja, hogy apja is a rendőrsortűz áldozatai között van. A temetés bemutatására Wajda ismét dokumentum-képsorokat használ: a halottakat jeltelen sírba temetik, a hozzátartozók ma sem tudják, szeretteik hol fekszenek. Mateusz nem bírja tovább a feszültséget és a lelkiismeretfurdalást: amikor Gierек, az új pártvezető beköszöntő beszédét mondja a tévében, a kollégiumi társalgóban felkap egy széket, s összetöri a készüléket. Mentők viszik el, elmeógyógyintézetbe zárják. Kikerülése után nem folytatja tanulmányait, a gdanski hajógyárba megy dolgozni. Szakszervezeti aktívista lesz, de végül elbocsájtják.

Ekkor jön össze Agnieszkával, a filmrendező-tanulóval, akit már A márványemberből ismerünk. Szerelmük története a film leggyengébb része, sok helyütt valóban sablonos. A pamfletiz egyre erősödik, de akkor, 1980 végén még a zseniális filmrendező sem kerülhet-e ezt el. A történet a sztrájk befejezésével, a kormány és a munkásság közti megegyezéssel zárul. Winkel képtelen megcsinálni a megrendelt riportot, ám az aljas feladat elleni lázadása már post fes-

ta történik: a megbízást adó KB funkcionáriust időközben leváltották, küldetésével Varsóban senki sem törődik. A riporter szédelegve áll az ünneplő tömegben. Valaki odalép hozzá, s kirántja a kabátja alól a titkos mikrofont, amin eddig a bizalmas beszélgetéseket felvette. "Most már előveheted nyugodtan, csak írd meg mindent, ahogy hallottad!"

Nagyjából ennyi a film, s mindezt egy lendületre mondja el, pátosszal, elfogultan, forrófejűen, azzal a lelkesedéssel, melyet egy értelmiségi érzett, amikor hosszú idő után végre sikerült összehatalálkoznia a munkássággal.

Mindez azóta már történelem, s ebből is következik, hogy előbb-utóbb be kell kerülnie a történelemkönyvekbe is.

- szőnyi -

"Én akkor már egy facér kommunista voltam..."

A fenti kijelentést Piros László volt belügyminiszter /1954 - 1956. okt. 26./ tette november 25-én, arra a kérdésre válaszolva, hogy olvasta-e a Népszabadság 1956. november 2-i számában megjelent cikket Kádár János tollából, melyben merőben ellenkezően ítélte meg az "56-os eseményeket", mint ahogy 30 éve hivatalosan szokták megítélni, és ha olvasta, mi a véleménye róla. Piros László akkor már "facér kommunista" volt, így nem is hallott ilyesmiről, és nem is olvasott ilyen cikkeket. Tájékozatlansága érthető. Amit egyszer sajnálatosan elmulasztott, ma már aligha pótolhatja, közkönyvtárainkban épp a jelzett időszak példányai hiányoznak. Mint régi belügyi szakembertől érdemes lett volna megkérdezni, hogy miért, ám ezt jellemző módon senki sem tette.

Megvan az okom rá, hogy ezzel a kiragadott epizóddal kezdjem beszámolómat arról a beszélgetésről, amelyet a lehetetlenül elégtelen tájékoztatás és a konkurrenciát jelentő Herzog-film ellenére összegyűlt 40 ember folytatott a vendéggel a József Attila Kollégiumban. Amiről beszámolhatnék, az az ilyen jellegű kérdésekre adott hasonló válaszok lehetnének. Ez viszont nem áll szándékomban. Fon-

tosabb és érdekesebb volt maga a társalgás módja, a felek viselkedése, a kérdésekben és feleletekben megnyilvánuló gondolkodásmódok különbözősége és összeegyeztethetetlensége. Ezen nem antagonizmust kell érteni elsősorban, hanem azt, hogy a gondolkodásmódok között nem volt egyetlen kapcsolódási pont sem. Így a kérdések nem valódi kérdések voltak, hanem célzatosan megfogalmazott állítások /lsd: "ugraszuk ki a nyulat a bokorból"/; a válaszok pedig nem voltak igazi válaszok, kétszeresen sem: az volt az érzésem, hogy valódi kérdésekre sem mondott volna mást a vendég, másrészt azt senki sem gondolhatta komolyan, hogy a volt belügyminiszter belemegy ebbe a számára előreláthatóan előnytelen végkimenetelű játékba. Mindegyik kérdés valamilyen formában az október 23-a és november 4-e között történetekhez kapcsolódott, és egyetlenegy sem az 1954-56 közötti időszak konkrét történéseihez. Érthető, hogy miért történt így, az utóbbi változat mégis hasznosabb lett volna. Talán új momentumokat tudhattunk volna meg, és nem a tankönyvek ismert szövegeit hallhattuk volna vissza. Talán valódi társalgás is elkezdődött volna, és nemcsak heccelődés egy kedves öregúrral - aki előtt azért 31-2 évvel ezelőtt kevés ember ülhetett félelem nélkül, mint ahogy mi tettük -, és főleg, nem lett volna az az érzésem, hogy az est "eredménye" csak egy hiábavaló önhergelés volt.

- nd -

Két /darab/ Beckett /darab/

Két előadásról lesz szó: a székesfehérváriak játszott február 14-i Játssza vége az egyik, s a 8.15-ös csoport február 21-i Jövés-menése a másik.

Nem értek Becketthez, nem értek az abszurdhoz, nem értek a színházhoz, az amatőr színtársulatok rejtelseihez meg különösen nem. De szeretem mindet, s ezért nem érzem magam sem fogadatlannak, sem botcsináltának amikor laikus, dilettáns és alternatív vélekedéseimet lejegyzem.

Tehát. Szerintem: Két eseményszámba menő színházat láthattunk. A Játszma végét a közönség, a Jövés-menést a társulat tette eseményé. Az egyik a közönség volt a profi, a másikon az előadás.

Két konvencionális előadást láttunk.

A székesfehérváriak a konvencionális Beckettet játszották: az értelmezést jelentősen szűkítő /katonai/ sátorban /nem/ zajlik a /nem/ cselekmény, a közönség a nézőteret jelentősen szűkítő kiszuperrált /katonai/ álcaháló alatt feszeng, a fény konstans, a hordók feketeék, a sánta: sánta, a nyomorék: nyomorék, az agg: agg, a szöveg kimért, a beszéd kimunkálatlan, hamis és mély, az előadás pontos és kemény, kiszámított, megtervezett: a színház komolyan veszi magát. A közönség pedig sem magát, sem a színházat nem veszi komolyan Igy kell.

A szegediek a konvencionális színházat is játszották: a színpad: színpad, a nézőtér: nézőtér, a fény operál, a szerep: metamorfózis, az előadás: csel, gáncs, kaland, trufa; kiszámíthatatlan, agresszív és pimasz: a színház körülrohógi magát. A közönség pedig magát is, és a színházat is komolyan veszi. Igy kell.

Szeged, Aud.max. február 14: 8.15-8.35: Unalom. A Játszma vége sokadszor. Ugyanúgy. Bugyognak felfelé az alapmű alapmondatai. Minden a végsőre redukált. S a ripacs futamok bejönnek ahogy a metronóm kattog. Akkor és ott, ahogy várjuk. Kapcsolat semmi. Beckettől annyi jut el hozzám, mint mindig, hogy eszembe jut: csak egy lakáskulcsom van, azt is elhagyhatom. De megvan még. Szerencsére.

Szeged, Aud.max., február 21. 8.15-8.35: Unalom. Jövés-menés: sokadszor. Ugyanúgy. Bicskanyitogatóan egyforma, és egyformán hosszú szünetek. Bugyognak fel a szünetek. Minden végsőre redukált. Ki-mennek, bejönnek akkor és ott ahol várjuk. S a metronóm is kattog. Kapcsolat semmi. Beckettől csak annyi jut el hozzám /mint mindig/: már most is késő van elmenni. De maradok.Szerencsére.

Mert csoda történt.

A Játszma végének kezdete Shakespeare-i volt. A mellékszereplők nyitottak. A főszereplő a közönség. S a közönség nem bírta tovább komolyan venni Beckett-et, a színészeket és magamagát. Igazából nem is tudom, mi történt, talán a ripacskodást vettük felhívásnak, talán Beckettet, az abszurdot, magunkat, nem tudom. De néhányan felvihogtunk egy szóra: drázsé. Aztán más szavakra, mondatokra s a drótkutyára is. S aztán elkezdődött a tánc. Ami tán hiányos-

ság volt eddig, eszközzé lett és csodává. Nevetés oda - tréfa ide - nincs megállás. S minden oly módon történt, ahogyan csak történhetett. Csak így lehetett végignézni - csak így lehetett eljátszani. Mosolyogva, meghaladva, megértve. Magukra és egymásra találva; együtt.

A Jövés-menés kezdete Hitchcock-i volt. Csak a kontrasztért láttuk ezt eddig. A konvencionális Beckettet. S a rendezés nem bírta tovább. Komolyan venni Beckettet, a közönséget és magamagát. Nem tudom, mit vett felhívásnak: sznobériánkat, Beckettet, az abszurdot, magát, nem tudom. De a fény varázsütésére minden megváltozott. Elkezdődött a tánc. Viháncolás, kokettálás, ripacskodás, tolongás, rohanás. Színpad, díszlet, jelmez. Nevetés. S ami ott várakozott eddig a csendben, a szünetekben, a hallgatásban, most kirobban, szétárad, gyújt. Tréfa ide-nevetés oda-nincs megállás. Csak így lehetett végignézni. Hahotázva, átértelmezve, megértve. Magunkra és egymásra találva, együtt.

Ami utána történt, arról nincs mit mondanom. Játék és megváltás, csoda és hangulat. Egyszeri és megismételhetetlen. Színház.

Ami történt csak köszönhetjük. Itt, hol minden gondolat tett, minden tett, esemény oázis, történt valami. Megtudtuk, amit konvenciótekinetly, sznobéria és álomkór nem engedett: Beckett felett eljárt az idő. Beckett állítása sajátos kettős tagadás. Tagadás egyrészt egzisztenciális szinten, /az életre mondott NEM/, másrészt a szándék-elvárás szintjén /az életre mondott NEM-re mondott Nem/. Azaz a Beckett-i nem a NEM állítása, ezen állítás-tagadásának szándékával, elvárásával. Ez a várakozás csak akkor teljeseedik be, ha én /a néző, olvasó/ mondok nemet az egzisztenciális NEM-re, s ezzel igent az elvárásra. Ha azonban igent mondok a NEM-re mondott Nem-re /nevetek/ az egzisztenciális NEM megszűnik állítás lenni, azaz a mű betöltötte hivatását: megttagadtatott az elvárt módon. Jóllehet tehát a Beckett-i kettős tagadás állításként létezik, teljessé csak a reá mondott nemmel, mint tagadással lesz, az abszurd csak nevetve-túllépve lesz önmaga, az abszurdra mondott nevetés a koncepció része, csak így teljes az állítás, melyben önnön elvárt tagadása is bennefoglaltatik. Tehát az abszurdra mondott nézői nem egyszerre adja meg a mű beteljesülését s halálát. Megértve már idejétmúlt. Azaz állításként már nem létezik.

Ezt tudtuk meg. S jó ezt tudni addig, míg nem állítunk/állítanak ismét. Valamit. Állítva.

A NEM-állítás nem ÁLLÍTÁS immár: IRODALOM.

Szilasi László

BULLDOGSZEMMEL

"Szántó György Tibor nagy fába vágta a fejszéjét, amikor megkísérli végigkalauzolni az olvasót az angol história tekervényes útjain. A könyv azokra a tényekre épül, melyek a történelem vázrendszerét alkotják, s mintegy drámai csomópontjai a szigetország történetének. Ezeket kommentálja színesen, olykor szarkasztikusan. Filmszerű megközelítési módja az események részesévé avatja az olvasót."

Valóban, már első pillantásra "nagy fának" tűnik a feladat. A szerző célja Anglia történetének bemutatása egy -nem is túlságosan vastag - kötetben, feltehetően minél magasabb színvonalon. A könyv egy Nyugaton már élő igény mintájára kíván egy többé-kevésbé reálisan elképzelt magyar igényt kielégíteni. Rövid, de tartalmas ismeretterjesztő könyvre tényleg szükség van. A magyar gondolkodásmód azonban eltér az angol középosztályétól. Ezt azért fontos megjegyezni, mert Szántó az angol igények kielégítésének módszereit is adoptálja, mit sem törődve bizonyos lényegbeli ízlés- és értékkülönbségekkel. A könyvek, amelyeket felhasznált, azt tükrözik, hogy az angol olvasók mit tartanak fontosnak saját történelmükben. Azt viszont nem vette figyelembe az író, hogy a magyar olvasó mit vár el egy angol történet könyvtől.

Hasonló nagyságrendű hiba, hogy szellemében és tartalmában túlságosan érződik egyetlen könyv: Jasper Ridley "The History of England" című művének hatása. Mindkét könyv "filmszerű" megközelítése a királyok történetére, azok jellemére, legendáira összpontosul. Az a tény, hogy egy ily módon redukált történelemfelfogás jelenti a könyv vezérfonalát önmagában véve is káros hatású.

Mivel azonban a rövid terjedelem miatt/?/ a társadalmi-gazdasági fejlődés, vagy az izgalmas kultúrális háttér bemutatása szinte teljesen elmaradt, nem annyira káros harásról, hanem alapvető tematikai és főleg szemléleti hibákról kell írnom. Nehéz elhinni, hogy II. Henrik magánélete vagy akár Oroszlánszívű Richárd homoszexualitása fontosabb, mint az angliai városfejlődés. Megjegyzem: a "polgárság" fogalma a Wat Tyler-féle felkelésig egyszer fordul elő "városi csőcselék" elnevezés alatt!

A mű mindemellett teljességre törekszik, de az arányokat tekintve ezt nem sikerül megvalósítania: az aránytalanság nemcsak a szerkezetben, de a színvonalban is jelentkezik. Egy jelentéktelenebb epizód fölötti merengés mellett megférnek a szándékukban -hol sikeresen, hol sikertelenül - lényegretörő meghatározások, melyek teoretikus megalapozottsága enyhén szólva eklektikus. Amikor például arról ír, hogy a normann uralkodók alatt is a földesúr-jobbágy viszony kölcsönös volt, épp csak azt nem írja le, hogy a középkori Angliában kizsákmányolásról szó sincs. /Nem értem, miért nem írta: talán nem akart a kérdés gyökeréig ereszkedni, ki tudja? / Viszont az angolszász törzsi háborúk célját feszegetve megállapítja, hogy a kereszténység-pogányság ideológiai ellentétre azért volt szükség, mert a katonai arisztokráciával tudta igazolni uralmát. Holott sokkal inkább arról van szó, hogy egy erősen immobil és külső támadásoknak kitett népcsoport csakis egy erős katonai vezetőréteg segítségével tudja megvédeni magát.

De tulzottan leegyszerűsítettnek tűnik a Rózsák háborújának összefoglalása, miszerint ez az angol arisztokrácia kollektív öngyilkossága, zártkörű vérfürdője volt. Éppígy annak sincs értelme, hogy eldöntsük: a Shakespeare drámájában leírt szimbólikus jelentőségű apagyilkosság valós volt-e vagy sem; a probléma nem tartozik az angol történelem nagy kérdései közé. Lehetne még szemelgetni a kurta-furcsa megállapítások eme tárházából, ám csak bemutatásuk is sokkal több teret venne el, mint amit a téma megérdemel.

A sekélyes tartalom könnyed stílusban próbál megjelenni, de a mélyebb összefüggések hiányában gyakran szellemeskedéssel, néhol kifejezetten buta magyarázatokkal nézhetünk farkasszemet - vagy inkább bulldogszemet./Lsd. a címlap angol bulldogját/

Avagy nem ugyanolyan rossz vicc ez is, mint Arthur királyt a ke-rekasztal sarkára ültetni?

A Kozmosz Könyvek sorozatban az ifjúságnak szánták ezt a könyvet. Rövid időn belül el is fogyott, de ez sokkal inkább egy "Anglia története" hiányát és a fiataloknak a Nyugat története iránti élénk érdeklődését jelzi /ha ugyan ők olvassák/, semmint a könyv értékes voltát. Bár kétségtelen, aki semmit sem tud Angliáról, annak a közhelyek is sokat mondanak, mivel azonban ilyen jellegű kiadvány már rég nem látott napvilágot, a figyelem sekélyes kielégítése nagy veszélyt jelenthet: egyttorz Anglia kép kialakulását. Ugy vélem, a szerző épp ezzel a felelősséggel nem számolt.

Pató Attila

INTERU DR. SZABÓ TIBOR DOCENSSEL

Ebben az évben egyetemünkön kísérleti jelleggel, két politikaelmé-spec. koll. indult be. Az egyik a "Bevezetés a politológiába", a másik a "Fejezetek a politikaelmélet történetéből" címet viseli. Ezekről és a politológiaoktatás jövőjéről készítettünk egy beszélgetést Dr. Szabó Tiborral, a Filozófia Tanszék oktatójával.

Gondolat-jel: Kérem, foglalja össze néhány mondatban a nemrég alakult politikatudományi munkacsoport tevékenységét. Mikor és milyen céllal alakult? Honnan kerültek ki a tagjai?

Dr. Szabó Tibor: A politikatudományi munkacsoport 1985 júniusában alakult a Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoporthoz mellett és értelemszerűen innen került ki a csoport gerince. Igaz, hogy a Tanszékcsoporthoz mellett alakultunk meg, de nagyon szeretnénk, ha más felsőoktatási intézményekből is, így a Jogi Karból, a SZOTE Marxizmus-Leninizmus Intézetéből, valamint a főiskoláról, "bedolgoz-nának" fiatal oktatók. Nem szeretném túlhangsúlyozni a fiatalság kritériumát, de őszintén szólva a fiatalok azok, akik könnyebben változtatják témájukat, s a politikatudománynak, mint most beinduló tudománynak erre van szüksége. Kettős célkitűzést szeretnénk megvalósítani: egyrészt van egy kutatási feladatunk - elsősorban

a témák összehangolása a négy marxizmus tanszéken -, másrészt pedig a csoport tagjai felkészülnek előadások tartására, különféle formákban a karokon.

G-j: Jelentkeztek már ebben a témában nagyobb nyilvánosság előtt akár előadás, akár publikáció formájában? Beszélhetünk-e már valamiféle szegedi tudományos műhelyről?

Sz.T.: Azt hiszem, nem beszélhetünk ilyen műhelyről. Ilyen vonatkozásban nagyon szerény célkitűzést állítottunk magunk elé. A helyzet a következő: a csoport műhely-jelleggel indul, de jelenleg legnagyobb feladata a koncepciók összehangolása. Én ezt rendkívül fontosnak tartom, és mindaddig nemigen szeretnénk a nagy nyilvánosság elé lépni, amíg itt egy komolyabb műhelymunka be nem indult. Olyan, ami esetleg később további tudományos eredményeket is hozhat. Arra gondolok, hogy egy-két alaptémában tagjaink esetleg pályázatot nyújtanának be a Műv.Min-nak, vagy az OTK-nak, vagy más intézményeknek. Ez azért lenne előnyös, mert így összehangolhatnánk a kutatási témákat. Most az a legfontosabb feladat, hogy összekovácsolódjon a gárda. E célból különféle megbeszéléseket folytattunk már egymással, különféle vitáink voltak - egyelőre azonban csak arról, hogy mit nevezünk politikatudománynak, mi a tárgya és mivel kell foglalkoznia. Ezek nagyon fontos kérdések, mert egyetértésre kell jutnunk, hogy a politikatudománynak egyáltalán mi a helye, mi a szerepe a többi tudományhoz képest. Vannak közöttünk nagyon sokan, akik tudományos szocializmussal foglalkoznak. Ohatatlanul felmerül a tud.szoc. és a politológia viszonya, vagy a szociológia és a politológia viszonya, hisz létezik egy un. politikaszociológia is, mely szintén nagyon fontos tudományos diszciplína. Ezekhez képest a politikatudományt el kell helyezni, s mi erre tettünk kísérletet egy-két vitaülésünkön. Ebben a félévben is tervezünk egy vitaülést a politikatudomány módszeréről. A csoport vitaüléseit egyébként néha úgy élénkítjük, hogy meghívunk Budapestről előadókat. Eddig Bauer József volt lent, aki a Társadalomtudományi Kutatóintézet Főmunkatársa, számos országos téma vezetője. Ő egy nagyon élénk vitával kísért előadást tartott a nyugati demokráciafelfogásokról. Ugy gondolom, ez a vita kölcső-

nösen hasznos volt. Most azt tervezzük, hogy ha lehetséges, meghívjuk Bihari Mihályt, akinek a Politikatudományi Füzetekben megjelent könyvéről tartanánk könyvismertetést és műhelyvitát. Megint hangsúlyoznám a műhelyvita jelleget. Ezen a vitaülésen a politikai rendszer, a demokrácia, a demokratizmus kérdéséről cserélnénk ki nézeteinket, tapasztalatainkat. Azt hiszem, ez rendkívül hasznos lehet mindkét fél számára.

G-j: Tervezik-e ebben a félévben külső előadók meghívását a speciálkollégiumra?

Sz.T.: Ebben a félévben nem. Eddig beszéltünk tudományos vonatkozásról és a munkacsoport belső életéről. A csoportnak van egy külső irányú tevékenysége is, úgy szokták ezt mondani, hogy van egy ezoterikus és egy egzoterikus rész. Ez megint azt a célt szolgálja, hogy a csoportban dolgozók most más szempontból, a politikatudomány szempontjából dolgozzák ki azt a témát, amit esetleg leadtak már a Pg. szempontjából, vagy leadták már mondjuk az állam és hatalom kérdését a jog szempontjából. Ebben a félévben ezért nem tervezzük külső előadók meghívását. Ugyanakkor nincs kizárva, hogy a későbbiek során, amikor már mi kidolgoztunk egy alaptémát, és beindítottunk egy speciális kurzust, felfrissítésként meghívjunk budapesti előadókat. Erre akár már a II. félévben sor kerülhet. Az ELTE Jogi Kara mellett működik egy un. Politikatudományi Csoport, elsősorban onnan szeretnénk előadókat megnyerni.

G-j: Személy szerint gondoltak már valakire vagy valakikre?

Sz.T.: Ebben a kérdésben elég nagy egyetértés van hallgatók és oktatók között. Elsősorban a Bihari Mihály munkacsoportjában dolgozókat szeretnénk meghívni, ezen kívül pedig még Gombár Csabát. Ennek persze anyagi vonzatai is vannak, s itt egy olyan alakuló csoportról van szó, amelynek nincs költségvetése, költségvetés nélkül pedig nehéz dolgozni. Természetesen a tanszékcsoport vezetőségétől eddig megkaptunk minden támogatást, bízunk benne, hogy ezután is így lesz! A csoport terve az, hogy december közepén megvitatja a Bevezetés a politikatudományba című kurzus eddigi tapasztalatait. Itt konkrétan megnézzük azt, hogy jól csináltuk vagy nem csináltuk jól, s ennek alapján fogjuk összeállítani a II. félév tematikáját.

Erre a megbeszélésre szeretnénk meghívni olyan hallgatókat is, akik jelen voltak a kurzusokon.

G-j: Ha hosszabb időszakokban, nagyobb távlatokban gondolkodunk, akkor a Tanár úr milyen lehetőséget lát a politikatudomány oktatásának bevezetésére egyetemünkön?

Sz.T.: Az utóbbi időben, nézetem szerint, a politikatudomány oktatására társadalmi igény jelentkezett. Ugy látom, hogy az elkövetkezendő időkben még inkább szükség lesz politikatudományi képzettségű emberekre. Minél szélesebb politikatudományi képzettséggel rendelkezik egy egyetemet végzett ember, annál inkább részt tud venni a társadalmi, politikai élet formálásában. Ha az ember a politikai folyamatoknak a mozgását és természetét feltárja, akkor számára teljesen világos az, hogy bizonyos politikai mozgások miért következnek be, hogyan következnek be, hogyan kell rajta változtatni, hogy esetleg ne így következzenek be, hanem másként. Ha az ember ezt fel tudja tárni, ha kellő analitikus képzettséggel rendelkezik, akkor biztos, hogy nagy hasznót hoz a társadalom számára is.

A témának van egy társadalomcentrikus oldala is. Jelen pillanatban elodázhatatlan feladattá vált a gazdasági reformok után politikai reformok bevezetése a magyar társadalomban. Erre mutatnak olyan jelek is mint pl. a választási törvény korszerűsítése. Ugy érzem, a közeljövőben rendkívül nagy feladat hárul a politikatudományilag képzett emberekre. Hazánkban tulajdonképpen nincs politikatudományi oktatás. Budapesten is spec. koll. formájában tanítják a politikaelméletet. Tulajdonképpen az a baj, hogy egyelőre nemcsak az objektív feltételek nincsenek meg - azok mindig problémásak -, hanem a szubjektív is hiányoznak. A politikatudományi munkacsoportnak éppen az az egyik célja, hogy ha itt, Szegeden bevezetik a politológia oktatását hivatalos formában is, akkor legyenek olyan képzett oktatók, akik ezt szakszerűen vezethetik.

G-j: A jelenlegi egyetemista nemzedék - véleményem szerint - meglehetősen apolitikus, bár az utóbbi időben - főleg a romló gazdasági helyzet hatására - kifelé tartunk ebből a szellemi hullámvölgyből. Remélhetjük-e, hogy a kurzusokon teret kap a mai magyar társadalom néhány időszerű problémájának tudományos igényű vizsgálata?

Sz.T.: A kérdés két részből áll, - "a hallgatók apolitikusak" -, ez kétségtől így van, de hadd tegyem hozzá azt, hogy ez nemzetközi jelenség. A marxizmus iránti érdeklődés jelentősen csökkent a nyugati országokban is. A probléma az, hogy a helyére semmi nem került. Ez a jelenség, szerintem, a neokonzervatív hullám eredménye. Mi a politikatudományi kurzus meghírdetésekor azt gondoltuk, hogy a politikatudomány nem a politika része, hanem a tudomány része. Ez rendkívül fontos megkülönböztetés, mert mi a kurzusokon sem a polológiát nem akarunk csinálni, sem kritizálni nem akarunk, de mindenestre alapvetően szükség lenne arra, hogy a későbbiekben elemző munkára is sor kerüljön. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a kurzusokon nem lehetne az aktuális kérdéseket megvitatni. Már az eddigi órákon is az a módszer alakult ki, hogy az előadások után egy rövid vita következik az elhangzottakról. Természetesen ez a vita sok témát érinthet, nemcsak tudományos témát, hanem a tudománynak a gyakorlatban való fölhasználhatóságát is. Mi haszna van a politikatudománynak a hallgatók számára? Nem kapnak kész recepteket arra, hogy miként kell gondolkodni bizonyos kérdésekben, arra viszont kapnak recepteket és egyéb anyagot is, hogy olyan eszközök birtokába jussanak, amelyek segítségével képesek analízist végezni a társadalomról.

G-j: Ehhez kapcsolódik következő kérdésem is. Lát-e lehetőséget arra, hogy ez a képzés "mankóként" is szerepeljen az egyetemi szintű gyakorlati politizálás mellett? Gondolok itt arra, hogy a különböző gyűlések és diákparlamentek, a hangerőt s hatalmi pozíciót felhasználó gyakorlatával szemben át kellene már lépniük a valódi parlamentáris formák közé.

Sz.T.: Ez utóbbi megjegyzéssel én teljes mértékben egyetértek, valóban így van, bár a hangerő általában a fiatalok sajátja; igaz, azután is elég sokan "fiatalok" maradnak.

G-j: A hatalmi pozícióból való tárgyalás pedig az asztal túloldalán ülők sajátja...

Sz.T.: Ez is igaz. A lényeg az, hogy mindenféleképpen hasznos a hallgatóknak, ha ezekben a vitákban a politikatudomány alapvető

összefüggéseivel és történetével tisztában vannak. A politikatudomány történetében már rendkívül sok dolog megtörtént, rendkívül sok dolgot kimondtak. Ezeket újra fölfedezni itt és most nincs értelme, csak úgy, ha az ember megnézi, hogy ezekre milyen értelmes válaszok születtek eddig. Ha ezzel tisztában van valaki, akkor természetesen körültekintőbben tud a felmerülő kérdésekre is választ adni. Én azonban őszintén szólva ennek a közvetlen felhasználhatóságában nem bízom egyértelműen.

Azt tervezzük, hogy a csoport tagjai a jövőben önálló, saját alaputatásukhoz szorosan kapcsolódó témákban fognak meghirdetni spec. koll-okat. A következő években elképzelhető, hogy a politikatudomány témái az egyetemen jelentősen bővülni fognak. Megmarad a két alapkursus, és e mellé speciális kurzusokat hirdetnénk meg akár a politikai rendszer kérdéséről egy országban vagy a politikai rendszer kérdéséről Nyugat-Európában. Szó lehet még a nemzetközi politikai viszonyok kérdéséről vagy gazdaság és politika kapcsolatáról.

G-j: Lesz-e arra lehetőség, hogy ilyen címmel induljon spec. koll.: "A gyakorlati politizálás módszertana"?

Sz.T.: Ez nagyon fontos és hasznos dolog lenne, de én azt hiszem, hogy a jelen pillanatban elég kevesen vállalkozhatnának egy ilyen kurzus megtartására. Természetesen értem a kérdésben rejlő problémát, de ugyanakkor a magam részéről nagyon fontosnak tartom a politikaelmélet klasszikusainak az olvasását. Rendkívül sokat lehet tanulni - engedjessék meg ez a talán nem túl népszerű példa - Lenin politikaelméleti tevékenységéből. A gyakorló politikusok tevékenységét tanulmányozva elméleti felkészültséget nyerhetünk. Ez visszafele is érvényes, mert a gyakorló politikus is el kell hogy sajátítson politikaelméleti alapokat. Minél kevesebbet sajátít el, annál rosszabbul politizál!

G-j: Köszönöm a beszélgetést.

/Az interjút Tóth János készítette/

Gondolat-jel 1986. Kiadja a JATE BTK KISZ Szerkeszti a "—" alapszervezet Főszerk. Pikó András Soksz. eng.: Sényei Róbertné hiv. vez. Pl.: 350
--